

Botos Kata: Az igazság körei

(Vita a kormány és az MNB között a 2023. szeptemberi Közgazdász Vándorgyűlésen)

Egy anekdotagyűjtemény szerint az egyszeri bölcs a hozzá forduló vitás felek mindegyikének külön-külön azt mondja, hogy igaza van. A feleségének, aki ezt a szemére veti, azt felelte: „Tudod mit fiam, neked is igazad van”.

Vajon az igazság ennyire relativizálható lenne? Úgy véljük, nem. Csak vannak rész-igazságok, és átfogó igazságok. Ha szélesebb nézőpontból nézzük, megtaláljuk a legfontosabb igazságot. Sokan figyeltük a Közgazdász Vándorgyűlésen a kormánytagok és az MNB közötti vitát. Vajon, kinek van igaza?

Az alapvető igazság, hogy nem szabad veszélyeztetni az emberek megélhetését. Minden módon meg kell ennek romlását akadályozni. De az is kétségtelenül igaz, hogy a költségvetési deficit aggasztja a külföldi hitelezőket, és ez erősen *megdrágítja* a deficitbe csúszó országoknak adott kölcsönöket. Ennek árát a költségvetésből kell megfizetni, ami *növeli a deficitet*... A kis, nyílt országok ezt nem tudják saját pénzteremtéssel fedezni, mert a külföldi hiteleket devizában kell megfizetni. ....A magasabb hitelköltségek kétségbeesett deviza - hajszolásra vezetnek, s ez *rontja az adott valuta árfolyamát*. Ezen keresztül nő az *importált infláció*. Ördögi kör! Romlik az a mutató, amit a pénzpiacok figyelnek!

A Nemzeti Bank nem teheti meg, hogy ne tartson a külföldi kamatemelésekkel, mert az pénzügyi öngyilkosság lenne. Hogy ezt mindig elég jól időzíti-e az figyelemmel követendő. A külföldi betétek elhagyják a bankrendszert, ha lemarad az emelés. A hazai pénzt is, ha az konvertibilis, sokan átváltják külföldi valutára, mert úgy többet hoz. Az új (megújított) hitelek meg eleve drágák. A külföldi hitelfelvétel költségei egekbe szöknek. Ezért emelni kell itthon a kamatot.

A magasabb forint-kamatok viszont, melyek a fenti folyamatnak ellene hatnak, veszélyeztetik a hazai hitelből gazdálkodókat és a belföldi magán-adósokat. Igen sokaknak van lakáshitelük. A kamatemelés csökkenti a lakosság fogyasztását, ez meg az ország GDP-jének csökkenéséhez vezet, emiatt az ÁFA bevételek mérséklődését hozza. Ami a költségvetés legfontosabb bevétele nálunk! Ez pedig újra csak *növeli a deficitet*... Ami, mint láttuk, a külföldi hitelezőket idegesíti... Ismét az ördögi körben vagyunk... Szinte nincsen jó megoldás!

A lakosság életszínvonalának esését mérséklendő, az állam ársapkákat vezetett be. De a helyettesítő termékeken keresztül ez növeli az általános inflációt, mert a kereskedő cégek így játsszák ki a szabályozást. (Ez biztos, hogy így van, mert a vásárlások általános visszaesése ellenére, a nagy diszkontcégek profitja a jelen időszakban jelentősen nőtt.)

Mit tegyen a kormány, ha aggódik a legelesettebb rétegeinek a megélhetéséért, és annak politikai következményeiért? Melyik kockázatot vállalja: a külföldi finanszírozás drágulását, (ami a hazai kamatok alacsony tartásának következménye lehet), s ami természetesen visszahat a belső költségvetési helyzetre – hisz a deviza-kamatokat a költségvetés fizeti –, vagy a belső finanszírozás drágulását hozza, a kamatemelésekkel, amelyek ugyan némileg megnyugtadják a külföldi hitelezőket, és megállítják a devizaárfolyam esést, de a költségvetésnek a fogyasztás visszaesésén keresztül ÁFA bevétel - kiesést okoz. Tehát ismét csak rontja az egyensúlyi helyzetet, növeli a deficitet.

Vállalja vajon a kormány az egyedi ár-beavatkozásokat? Amit a nemzetközi szervezetek egyébként nagyon „nem szeretnek”, piac-torzítónak tartanak, és valóban, tényleg lehet kedvezőtlen hatása (az áremelkedés szétterjedésével...). Az utóbbi tény azért elgondolkodtató. Ha a diszkontláncok profitja a kereslet visszaesés ellenére is nőtt, felvetődik a kérdés, miből nőtt? Mivel kompenzálták ezek az üzletek az ársapka miatti kiesést? Olyan termékek áremelésével, amelyekre nem vonatkozott az árszabályozás? Nyilvánvalóan. És hogy pontosan mennyivel? Nos, nem feltétlenül annyival, amennyit az energiaár-emelkedés és az ársapka-korlátozás okozott.

Továbbá, a versenyszektor bérhelyzete – úgy olvashatjuk – tovább javult, mert a munkaerő-piaci helyzet feszült. Így az is nyomja felfelé az árakat... Elképesztő anomália tapasztalható egyébként a multi-cégek alkalmazottainak fizetése és egy kezdő pedagógus fizetése között! Lassan már nem kell elmenni Angliába diplomával mosogatni, itthon is lehet – nem magas képzettséget kívánó munkával – egy sor hiányterületen, egészen jó fizetést, magas béreket kapni!

Tulajdonképpen éppen az a legidegesítőbb, a vitafolyam információit olvasva, hogy nem esik szó a *nem versenyszektor béreiről*. Könyörgöm, az ápolónőknek, tanárnőknek, kultúrmunkásoknak, a szociális szféra dolgozóinak is meg kell élniük. Ők is mennek a Pennybe, Lidlbe, Aldiba vásárolni! Ők is bérelnék lakást, csillagászati áron! (Vagy nem; és így nem is tudnak önálló életet kezdeni, sehogy.) Sok százezer embert, választópolgárt jelent ez a kör! És pont itt próbálják megfogni a kereslet-kiáramlást? Hogy azt mondhassák: Nem nőtt túlságosan a kereslet növekedés miatt az infláció...De hiszen ez nagy társadalmi feszültségeket gerjeszt!

Tudjuk, tudhatjuk, hogy nehéz terheit öröklöttünk a szocializmusból, ezen a téren is. Amit bizony sokkal hamarabb kellett volna kezdeni orvosolni. De azt is tudhatjuk, hogy Magyarországon azért olyan különösen tragikus bizonyos humán rétegek bérhelyzete, mert nálunk az öröklött eladósodás miatt még kevésbé volt lehetőség, mint másutt, a szocializmus legdogmatikusabb idejéből öröklött aránytalanságok korrigálására, a hetvenes, nyolcvanas évtizedekben. Mellesleg, lényegében a rendszerváltás után se...

Sajnos azonban, nemcsak nálunk maradnak le ezek az ágazatok. Más piacgazdasági országokban is éppúgy nem kegyes a gazdaság e területekhez, mint ahogy a szocialista

rendszerben nálunk nem volt. A bérek a szolgáltatások bizonyos területein másutt is lemaradnak a versenyszférától, bár persze, nem annyira, mint nálunk. De bizony másutt is kevés az ápoló személyzet... (Ezért szippantják el Kelet-Európából külföldre a munkaerőt.)

Elvileg ezt valóban tudhatnánk. De kit érdekel a múlt? Nem hiszik el az emberek, hogy bizony, nem lehet „a múltat végképp eltörölni...” És nagyon nehezen értik meg azt is, hogy a *deviza nem hazai valuta*, az abban fennálló problémák mindig árfolyam-zuhanáshoz vezetnek. Ami viszont drágítja a kölcsönöket, növeli az importon keresztül is a belső inflációt, sodor az államcsődbe. És hogy ezzel a világon senki nem törődik rajtunk kívül! Nem segít rajtunk se Brüsszel, se Amerika, se az IMF, se senki. Hogy ezt magunknak kell megoldanunk.

Nemigen van más megoldás, mint valamivel *nagyobb közteherviselés*. Azok részéről is, akik eddig kifejezetten gazdagodtak az elmúlt 30 esztendőben. Különadóknak ugyan még a *szelére*, a megemlítésére is zuhant a forint; de hát nem is ad-hoc dolgokra gondolhatunk. Alapjaiban kell átgondolni a magyar adórendszert. Több progressziót kell belevinni a jövedelemadó-rendszerbe, a nagyobb arányosság érdekében! Ne mindent a természetes személyre, s annak fogyasztására hárítsunk. (Ez még annál is nehezebb kérdés, mint a beruházási rátát fenntartani...) Komoly modellezést, számításokat, felméréseket igényel. Kapkodni nem szabad.

Remélhetőleg, valóban lecseng a 2023. évi nagy infláció – ahogy a kormány azt ígéri. Talán az energiaköltségek oldaláról is enyhül valamelyest, bár itt sok a bizonytalanság. Talán elkerüljük a háború további eszkalációját, és a súlyos migráns-problémát. Talán végre megkapjuk Brüsszeltől (devizában), ami jár nekünk.

Most azonban elsősorban a hazai piaci szereplők erkölcsén van a hangsúly. Mennyire használják ki a helyzeteket, az infláció elleni küzdelemben a maguk hasznára – de sajnos, sokszor nem a haza javára.. A társadalmi megítélés és a piaci értékítélet is ebbe az irányba kellene, hogy hasson. Kényszerítően! Ne legyen társadalmilag elfogadott a jogszerű, de erkölcsileg kifogásolható magatartás! Legyen kimutatva, hol nem tisztességes az árazás! Büntessék a vevők az ilyen cégeket...

Egyébként felső szinten pedig csak az állami szervek közötti együttműködés, a *kooperáció* lehet célravezető; az egymásra mutogatás az intézményeknél aligha vezet előre. Jobban meg kell értenünk továbbá azt is, hogy valóban szűk a külföldi játékterünk, s a pénz, a nemzetközi pénzügyi rendszer, rendkívüli hatalmat jelent...

Szolidaritás, szolidaritás, szolidaritás! Az összetartás, bízunk benne, meghozza a gyümölcsét. El kell aztán kezdeni a gazdaságpolitika kiigazítását. Ebben benne lenne az agrárium átgondolása, a vízgazdálkodás és az ipari területek ésszerű fejlesztése. A megfelelő lakásépítéssel le kell törni a csillagászati lakásárakat, okos lakás-hasznosítási modelleket kell kidolgozni. (A kezdő fiatalok helyzetének javítását meg kell találni. Mert a világ felgyorsult, s nekik nagyon nagy szükségük van az élet-kezdési segítségre; arra, hogy belátható perspektíva legyen előttük. Rajtuk áll a jövőnk!) Meg kell kezdeni továbbá a nagy rendszerek

érdemi reformját. A nyugdíjnál a gyermek-alapú pontrendszeres modell bevezetését, az egészségügyben is olyan változtatásokat, amelyek a nem a pusztán piacosítás irányába való lökését jelentik a szektornak, hanem valóban a jól-létet szolgáló megoldások. Még ha esetleg nem is trendi az általunk javasolt szórta hálózat fenntartása a mai koncentrációt erőltető világban. Kombinálni kell a decentralizációt a komoly technikát igénylő beavatkozások koncentrálásával. A cél mindenképpen a megelőzés, és a helyi lakosság jobb ellátása. És oktatás, oktatás, oktatás! Korszerűen! A pedagógus pálya-modellnél az *indulást*, a kezdő fiatalok helyzetének segítségét kell elérni. Nagyobb önállóságot kell biztosítani a tanároknak, hogy több örömük legyen a munkában – legyen végre elég tanár! Természetesen egyidejűleg, a káros hatások központi szűrésének fenntartásával.

Nagyon sok nagy feladat áll előttünk. Egy biztos: Csak összefogással érhetünk el eredményt.

Csongrád, 2023 szeptember